

Sanja Franjčić, odgojiteljica
Višnja Fusek, odgojiteljica
Tanja Cvijanović, socijalna pedagoginja

Otpornost – unutarinja snaga djeteta

Sažetak:

Ovaj rad prikaz je jednog dijela procesa odgojno-obrazovne prakse na temelju osnovne razine *Kurikuluma otpornosti*, s djecom srednje vrtićke skupine „Konjići“ u Dječjem vrtiću „Ivanić Grad“, Ivanić-Grad. Procjenom socijalnih vještina i sociogramom na početku osnovne razine *Kurikuluma otpornosti*, te istog na kraju, dobili smo pozitivne rezultate u svim socijalnim vještinama koje smo procjenjivali. Proces i rezultati su prikazani u članku.

Ključne riječi: otpornost, socijalne i emocionalne vještine, slika o sebi

Uvod

Prema *Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* socijalnu i građansku kompetenciju, te inicijativnost i poduzetnost razvijamo kroz cjelovit razvoj, odgoj i cjeloživotno učenje djeteta. Od starije jasličke skupine u „Konjićima“ smo se kroz široku mrežu društvenih odnosa, uključujući i druge odrasle i djecu, kontinuirano bavili ovim ciljevima. Kako i tada tako i sada djecu podučavamo na koji način izraziti svoje osjećaje i primjereno odgovoriti na emocije svojih vršnjaka, te im pomazemo prepoznati i nositi se sa svojim osjećajima i emocijama, kao i sa emocijama drugih. Potičemo ih kako učinkovito izraziti svoje osjećaje i emocije, te se trudimo prenijeti socijalne i emocionalne alate koji su djeci potrebni da se umanju napeta situacija i da se bolje razumiju. S obzirom na podršku roditelja trudimo se razvijati dječje komunikacijske vještine, širiti vokabular, poticati razmišljanje i jačati sposobnosti nošenja s emocijama. Samim time djeca usavršavaju svoje socijalne kompetencije (čekanje na ono što žele, pregovaranje rješenja za svakodnevne probleme i donošenje „dobrih“ odluka za sebe i druge). Rezultati se vide u grupnoj povezanosti, tješnju, pomaganju prijatelju, u njihovoj igri koja je suradnička, konstruktivna i simbolička, u sposobnosti dogovaranja i pregovaranja. Smanjene su problemske situacije, rješavaju ih sami, upozoravaju jedni druge kada im nešto smeta u skladu sa svojim govornim mogućnostima.

Kurikulum otpornosti

S obzirom na postignute rezultate prepoznali smo Kurikulum otpornosti kao kvalitetnu nadogradnju socijalnih i emocionalnih kompetencija djece u 4.-oj godini života (srednja skupina Konjići). Stoga započinjemo implementaciju osnovne razine *Kurikuluma otpornosti* u naš odgojno-obrazovni rad. Prva tema Razvoj komunikacijskih vještina dijeli se na dvije pod teme, koje su podijeljene na tri cjeline. Prva pod tema je učinkovita komunikacija koja podrazumijeva *Učinkovito slušanje* čije nam aktivnosti omogućavaju da djeca slušaju, upoznaju, razumiju i prihvate drugu osobu. Aktivnosti su vrlo zanimljive djeci, a cilj im je da vježbaju i nauče slušati različite zvukove iz okoline (fotografija 1.), da slušaju pažljivo i razumiju što im druga osoba govori.

1. Aktivnost *Pogodi po zvuku*

Cjelina *Razumijevanje emocija u komunikaciji* sadrži aktivnosti za prepoznavanje i razumijevanje emocija kod drugih na osnovu njihova neverbalna ponašanja. Sva djeca sudjeluju. Zanimljive su im fotografije s izrazima lica, kao i pantomima koja ih zabavlja. U aktivnosti *4 emocije* za analizu teksta uglavnom se javljaju djeca koja su verbalno „jača“ i sigurnija. Većina djece u skupini voli procesuirati sadržaj kroz dramski izraz, tako da im neverbalna komunikacija i izrazi lica za sve četiri emocije ne predstavljaju problem. U trećoj cjelini *Razmjena ideja, suradnja, pregovaranje* djeci je omogućeno razumjeti da postoji više od jednog rješenja u određenoj situaciji i da je suradnja ponekad jedini način rješavanja problema.

U aktivnosti druge podteme *Asertivnost* u cjelini *Izražavanja osjećaja i potreba* dobili smo mnoštvo kvalitetnih i kreativnih povratnih informacija djece, s obzirom da već treću godinu radimo na izražavanju i prepoznavanju osjećaja kod sebe i drugih, paralelno uz aktivnosti *slike o sebi*. Djeca jasno iskazuju svoje osjećaje, ne srame se, pojedini jasno izražavaju da imaju pravo biti tužni ili ljuti, a da pritom ne smiju nanijeti štetu sebi ili drugima. Ukoliko dijete zaboravi što učiniti u konfliktnoj situaciji, netko iz skupine će ga podsjetiti na to pravilo. Veliki interes djece i rasprava razvila se u aktivnosti *Vjeverice budi pristojna* u kojoj djeca razlikuju pristojan od nepristojnog govora. Djeca koja su inače povučeni u ovoj aktivnosti se „otvaraju“ i aktivno sudjeluju.

Primjeri analize teksta:

Pitanje odgojitelja: „Što treba reći kad nam netko nešto pokloni?“

Lorena: „Kaže se hvala.“

Pitanje odgojitelja: „Tko misli da ne treba reći hvala?“

Lorena: „To je onda jako ružno!“

Vid: „Nije lijepo ne reći hvala i okrenuti se.“

Pitanje odgojitelja: „Kada je Sherlock bio nepristojan?“

Leon: „Kad mu je Zelda dala lješnjake. Uzeo ih je i pojeo ih je, nije rekao hvala!“

Vid je svojom izjavom zaključio temu: „Svađamo se više kad smo nepristojni!“

U drugoj temi *Uspostavljanje i održavanje zdravih odnosa* provodimo aktivnosti cjeline *Stvaranje i održavanje prijateljstva* sa ciljem dijeljenja iskustva s prijateljima, razumijevanja osjećaja kad nam prijatelj nedostaje. Aktivnosti cijele podteme *Zdravi odnosi* posebno dobro utječu na dvoje novoupisane djece i dvoje djece rastavljenih roditelja koji prolaze kroz teško

razdoblje. Verbalizirati djeci da se uz odgojitelje mogu osjećati sigurno i sretno i da mogu imati u njih povjerenja, za dječaka koji je tranzitnom periodu rastave roditelja, djeluje oslobađajuće. Rasplakao se, zagrlio odgojiteljicu i nekoliko dana je imao pojačanu potrebu grljenja, maženja, pa čak i pogleda koji su njemu tada bili potrebni, da bi dobio emocionalnu stabilnost, osjećaj sigurnosti i zaštićenosti u skupini. Slušanje priča i analiziranje navodi djecu na razmišljanje uz koga se sve oni osjećaju sretno i sigurno, a odgovori su uglavnom: roditelji, bake i djedovi, odgojitelji. Djeca donose svoje plišane igračke, lutke od kuće po svom izboru kao dio zadatka, sa kojima spavaju u vrijeme odmora što ih se jako dojmilo i razveselilo.

U aktivnosti *Perin strah* počinju se uključivati povučena djeca, ali i ona kojima je slabija strana govor i komunikacija. Prijatelji ih slušaju i potiču na komunikaciju svojim izrazima lica, a ponekad i maženjem poput Franke, koja vrlo često mazi Davida, povučenog i tihog dječaka u skupini. Svi žele sudjelovati, tijekom jutra vode jedni drugoga do stola, kupaone, vrlo im je zanimljiva aktivnost povjerenja i često ju koriste.

Rezultat svrhe i cilja ove aktivnosti se pokazao nakon nekoliko dana, kada je dječak, čiji su roditelji u sudskom procesu dodijele skrbništva, stigao u vrtić. Pozdravio je, čekao da tata ode, a onda raširenim rukama krenuo prema odgojitelju plačući tražiti utjehu i razgovor. Inače je to dječak koji je povučen i teško pokazuje svoje osjećaje, osobito ljutnju i tugu. Od tada je vidljivo čvršća veza sa odgojiteljima, traži ih pogledom, klima glavom u znak sigurnosti i češće traži zagrljaj i utjehu.

Pad u podzemlje (fotografija 2.) i *Kao mravi* (fotografija 3.) su aktivnosti koje su ostavile dubok dojam na djecu, pomoću njih su uvidjeli da drugi mogu istu stvar ili događaj vidjeti i doživjeti drugačije, te da uvijek možemo pitati i provjeriti kako se netko osjeća ili kako je doživio određenu situaciju. Dugoročno su utjecale na njihovu promjenu ponašanja u smislu empatije i osvještavanja kako se netko sada možda drugačije osjeća i drugačije doživljava određenu situaciju.

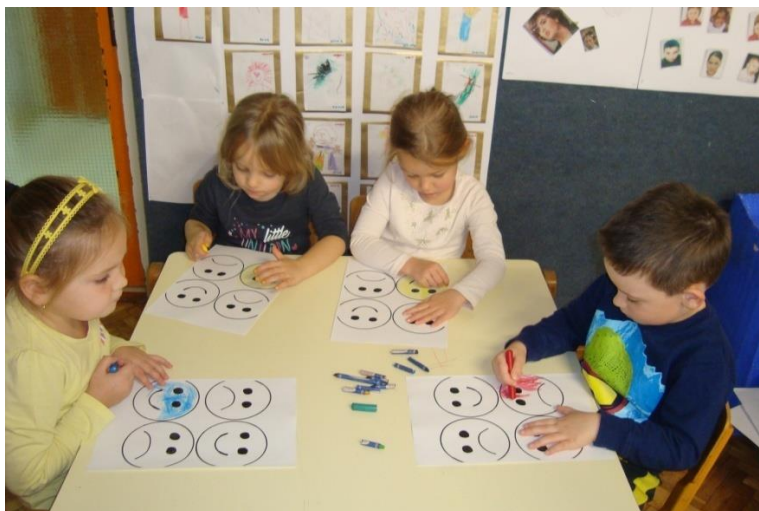

2. Aktivnost *Pad u podzemlje*

3. Aktivnost *Kao mravi*

U trećoj temi *Razvoj pozitivnog mišljenja* dobre povratne informacije dobivamo nakon aktivnosti *Dok sunce sja* (fotografija 4.) u kojoj djeca pokazuju svoje razumijevanje osjećaja, sa sigurnošću argumentiraju i raspravljaju među sobom, dok nakon plesa i pjesme *Walking on sunshine* božaju emotikone.

4. Aktivnost *Dok mi sunce sja* – kako se osjećam nakon pjesme *Walking on sunshine*

Enola: „Bila sam tužna jer sam plesala bez para, a sretna jer sam bila između svih vas.“

Iz aktivnosti *Ja sam zvijezda* su proizašle zanimljive izjave koje smo kasnije analizirali i svako dijete se točno karakterno opisalo. Cilj aktivnosti je da djeca uoče nešto pozitivno na sebi što bi im pomoglo da se osjećaju bolje u teškim situacijama. Jedan dječak izjavljuje da je glup, što nam je bilo vrlo neobično te nas potiče na dublju analizu te izjave, tim više što smo u zadnje vrijeme uočile kod njega i neke promjene u ponašanju. Od bake koja po njega dolazi u vrtić saznali smo da je majka odselila od kuće prije tri mjeseca. Dječak bi odlazio mami u stan tijekom dana, a navečer je baka dolazila po njega jer je želio ići spavati isključivo u svoju sobu. S tim informacijama mogle smo ga lakše razumjeti, „uči u njegove cipele“ i shodno tome drugačije pristupiti i individualno raditi s njim, što je donijelo pozitivne rezultate.

Primjer analize teksta:

Pitanje odgojitelja: „Kad nam naša glava govori da nismo dobri ili da smo grozni, kako se možemo osjećati?“

Marko: „Da sam glup, jer nisam u svojoj kući. Imam stalno misli da se poigram sa svojim autićima.“

Dorotea: „Kada mi moja glava govori da sam bezobrazna, onda se osjećam tužno.“

Luka: „Grozan sam, jer se previše glupiram.“

David: „Osjećam se bolesno.“

Franka: „Kad sam bezobrazna, onda sam tužna.“

Leon: „Kada napravim nešto ružno, onda mi reče da sjednem i da si razmislim o tome.“

Pitanje odgojitelja: „Što možemo učiniti kada nas uzrujaju misli (razgovarati s odraslima, učiniti nešto što nam popravlja raspoloženje)?“

Agata: „Reći glavi da se ne želim razgovarati s njom i da ne želim slušati.“

Una Cvita: „Da pomoću prijatelja jednom, kad me ne sluša glava, onda govorim joj, tako se ne radi glava i onda rečem i svojoj mami.“

Vid: „Tražio bi tatu i onda bi to rekao i ne bi ju slušao.“

Nika: „Da sam tužna, onda bi rekla da ne govori da sam tužna takva.“

Pitanje odgojitelja: „Koje si lijepe riječi možemo reći?“

Dorotea: „Ja lijepo pričam.“

Mia: „Ja lijepo plešem.“

Marko: „Ja dobro pospremam.“

Franka: „Ja dobro vježbam.“

Roza: „Ja se dobro kupam.“

U četvrtoj temi *Razvoj samoodređenja* pod temom *Rješavanje problema* komunikativniji su, govore, slušaju druge, čekaju red, atmosfera u krugu je mirna, poštuju jedni druge. Definiramo riječ problem, pronalazimo kreativna rješenja problema, iako se zadržavaju na temi boravka na zraku, kao u priči iz aktivnosti *Zelda pomno razmišlja*.

Izjave djece:

Nikola: „Mama me nije pustila van, kad sam bio bolestan. Rekla je da me ne može voditi van. U kući sam se igrao s autićima.“

Fran: „Tata mi je rekao da ne mogu ići gdje je bio malo opasno i onda smo se pomirili i išao sam tamo gdje tata ide. Pitao sam ga da mi oprost i oprostio mi je jer sam išao tamo gdje ne smijem.“

Marko: „Vid se nekad nije htio igrati sa mnom. Rekao sam mu da se igraju svi sa svojim prijateljima, poslušao me i igrao se sa mnom.“

U aktivnosti *Moje pozitivne osobine*, u petoj temi *Izgradnja pozitivne snage* koja ima cilj stvoriti u djece pozitivna uvjerenja o sebi, uočili smo poteškoće kod verbaliziranja svojih pozitivnih osobina. Pri analiziranju priče *Dječakova pjesma* djeca vrlo teško povezuju i iznose svoja iskustva na koja su ponosni ili izdvajaju lijepe stvari koje drugi govore o njima. Kada je trebalo izdvojiti svoje osobine, pogotovo u izradi plakata njima je to vrlo teško, a često je to problem i odraslima. Smatramo da je potrebno dodatno raditi i na aktivnostima *slike o sebi* za razvoj samopoštovanja, te i nadalje vježbati kroz različite aktivnosti verbaliziranje pozitivnih osobina kako kod sebe, tako i kod drugoga. U početku odgojitelji iniciraju, verbaliziraju, navode, dok starija i govorno jača djeca nisu preuzela tu ulogu, zatim su se uključili i ostali.

U šestoj temi *Pretvaranja izazova u prilike* izdvojili bismo aktivnost *Zelda je posebna* (fotografija 5.) u kojoj su sudjelovala sva djeca i u kojoj se kroz analizu priče *Zeldin plan djelovanja za borbu s lisicom* vidio sav rad i trud tijekom ovog projekta kroz komunikaciju djece, njihova kreativna rješenja i dramske improvizacije koje su trajale danima te kroz slobodne aktivnosti djece koja su sami kreirali i iznalazili mnoštvo uvijek drugačijih planova djelovanja za suočavanje s različitim teškoćama.

5. Aktivnost Zelda je posebna

Na početku izvedbenog plan i programa Kurikuluma otpornosti realizirali smo roditeljski sastanak na kojem je ovaj kurikulum prezentiran. Prisutno je bilo 19 roditelja koji su aktivno sudjelovali, te je na njihovu inicijativu, zahvaljujući dosadašnjoj suradnji i rezultatima na prethodnim aktivnostima u skupini na zadovoljstvo svih u procesu, dogovoreno da ćemo kući slati zadatke, kako bi se i roditelji mogli aktivno uključiti, te podržati rad odgojitelja u skupini, a sve sa ciljem dugoročnih rezultata.

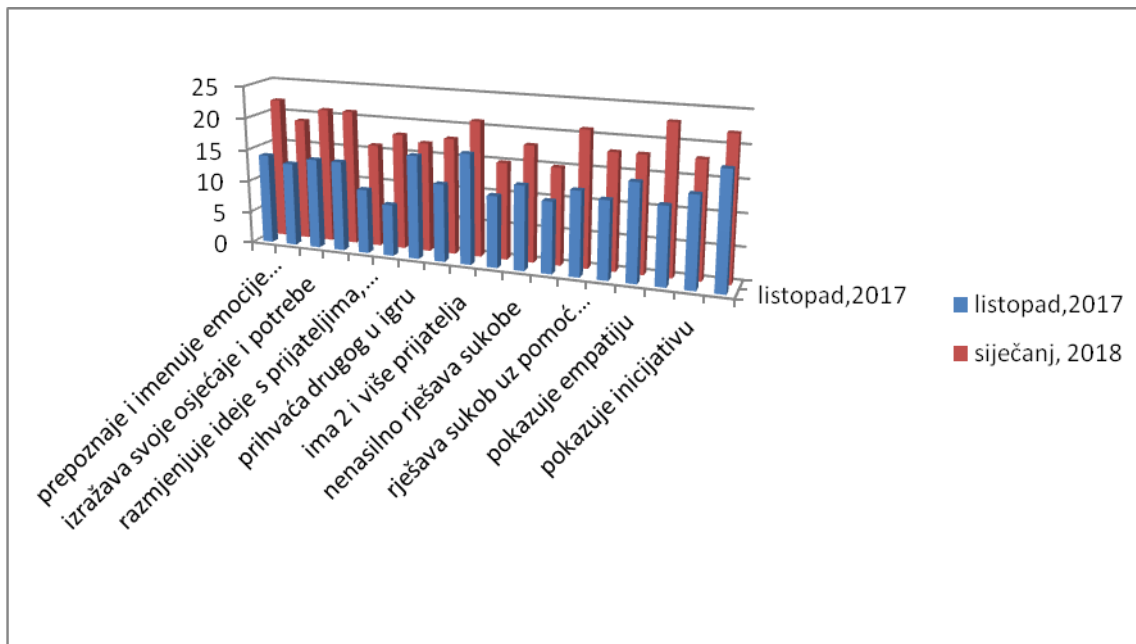
Od 23-troje djece u skupini, aktivno i sustavno surađuje 21 roditelj svakodnevnim povratnim informacijama i vraćanjem odrađenih zadataka koje arhiviramo u individualne razvojne mape djeteta.

Rezultati

Listom procjene socijalnih vještina na početku osnovne razine Kurikuluma otpornosti, te iste na kraju, dobili smo pozitivne rezultate na svim socijalnim vještinama koje smo procjenjivali. (tablica 1.) Emocionalna vještina prepoznavanja i imenovanja emocija kod sebe narasla je za 35% i prisutna je kod 22-oje od 23-oje djece u skupini (96%). Izražava svoje osjećaje i potrebe, te se zauzima za sebe 21 dijete (91%), što je za 7-ero djece više od početka pedagoške godine. Već u siječnju su se najveći rezultati vidjeli u socijalnim vještinama djece. Suradničke vještine kao što je razmjenjivanje ideja s prijateljima prisutna je kod 70% djece, 26% više nego u listopadu 2017. godine. Najveći porast je kod 10-ero djece (43%) u vještini traženja dopuštenja za igru i trenutno je prisutno kod 18-ero djece (78%), kao i dijeljenje igračaka s drugima, a dvoje djece manje (16 djece) prihvaća drugog u aktivnost, što se pokazalo kao zahtjevnija vještina od samog traženja dopuštenja. Porast od 17% bilježimo u vještinama pregovaranja i planiranja aktivnosti, nenasilnog rješavanja sukoba i samostalnog rješavanja sukoba, što je za tako složene vještine s obzirom na dob vrlo značajan postotak. Sluša drugog dok govori i pokazuje empatiju 18-ero djece (78%), što je i do 26% više od samog početka rada na Kurikulumu otpornosti. Ovim Kurikulumom sva djeca razvijaju pozitivnu sliku o sebi svojim aktivnim sudjelovanjem, a to je

48% više djece od samog početka, 22-oje djece danas se javlja i govori pred skupinom, 18-ero pokazuje inicijativu i samopouzdanje u igri, za što bilježimo porast od 17%.

Sva djeca su prihvaćena od ostale djece u skupini, 21 dijete (92%) ima dva ili više prijatelja, što smo utvrdili i sociogramom.

Tablica 1.

Najslabiji rezultat i izazov za daljnji rad s djecom je u samostalnom rješavanju problemske situacije koje je prisutno kod 65% djece. S obzirom da je to najsloženija vještina koju dijete mora razvojno doseći (5-6 g.), kojoj moraju prethoditi sve ostale gore navedene emocionalne i socijalne vještine, povećanje rezultata s 48% djece na 65% je izvrsno s obzirom na dob.

Nastavno na ove pozitivne i značajne rezultate, izdvajamo dvoje djece koja su „u riziku“ i kod kojih su aktivnosti iz Kurikuluma značajno utjecale na njihov pozitivan razvoj, emocionalnu stabilnost, sigurnost, razvoj pozitivne slike o sebi, samopouzdanje i samopoštovanje, a odnos koji smo s njima razvili je naša najveća nagrada.

Zaključak

Osnovna razina Kurikuluma otpornosti nam je omogućila ovakve pozitivne rezultate. Sljedeća stepenica nam je srednja, a zatim i napredna razina koju ćemo svakako realizirati. I nadalje ćemo naglasak imati na socijalnoj i građanskoj kompetenciji, inovativnosti i poduzetnosti (uz poticanje i ostalih kompetencija), jer smo uvjerenja da je to najvažnija i najbolja priprema za život, za školu. *Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj i obrazovanje* kao temeljni dokument, promiče planiranje i djelovanje odgoja i obrazovanja utemeljenog na vrijednostima koje bi iz perspektive povijesti, kulture, suvremenih događaja i projekcija budućnosti trebale unapređivati intelektualni, društveni, moralni, duhovni i motorički razvoj djece, a to su znanje, identitet, humanizam i tolerancija, odgovornost, autonomija i kreativnost. Nadamo se da ćemo našim radom pridonijeti da se naša djeca razviju u proaktivne, mentalno zdrave i uspješne građane.

Literatura:

Nacionalni kurikulum za rani i predškolski odgoj. Zagreb. 2014. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta. Republika Hrvatska

Miljević-Ričički, R., Bouillet, D., Pavin Ivanec, T., Milanović, M. (2016.) *RESCUR: NA VALOVIMA Kurikul otpornosti za predškolsku i školsku dob - Vodič za odgojitelje i učitelje.* Učiteljski fakultet sveučilišta u Zagrebu